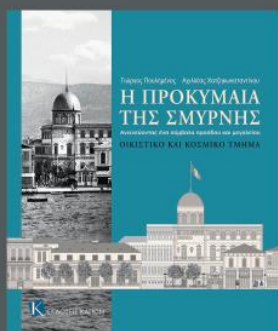

Γιώργος Πουλημένος, Αχιλλέας Χατζηκωνσταντίνου,
Η Προκυμαία της Σμύρνης

Ανιχνεύοντας ένα σύμβολο προόδου και μεγαλείου

Τόμος Α' Οικιστικό και κοσμικό τμήμα Τόμος Β' Εμπορικό και διοικητικό τμήμα
(εκδόσεις Καπόν, Αθήνα 2018)

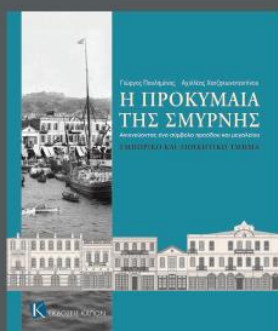

Οι Εκδόσεις Καπόν σας προσκαλούν στην παρουσίαση του βιβλίου των Γιώργου Πουλημένου και Αχιλλέα Χατζηκωνσταντίνου

Η ΠΡΟΚΥΜΑΙΑ ΤΗΣ ΣΜΥΡΝΗΣ

Ανιχνεύοντας ένα σύμβολο προόδου και μεγαλείου

στο Αμφιθέατρο Cotsen Hall
της Αμερικανικής Σχολής Κλασικών Σπουδών,
τη Δευτέρα 3 Δεκεμβρίου 2018 στις 19:00

ΟΜΙΛΗΤΕΣ

Κώστας Μ. Σταματόπουλος, Ιστορικός - Συγγραφέας

Μαριάννα Κορομπλά, Ιστορικός

Ανδρέας Γιακουμακάτος, Καθηγητής Ιστορίας,
Κριτικής Ανάλυσης και Θεωρίας της Αρχιτεκτονικής,
Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών

Γιάννης Μετζικώφ, Σκηνογράφος - Ενδυματολόγος

και οι Συγγραφείς

Την εκδήλωση θα συντονίσει

ο Τάσος Τέλλογλου, Δημοσιογράφος

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΠΟΝ

Πλουτάρχου 22, Αθήνα 106 76, τηλ. 210 7241 442
e-mail: info@kaponeditions.gr www.kaponeditions.gr

Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών
Αναπήρων Πολέμου 9, Αθήνα 106 76

Είναι τόσο δύσκολο να συγκρατήσω την συγκίνησή μου, ώστε αποφάσισα να γράψω και να σας διαβάσω ό,τι έχω να πω για αυτό το δίτομο έργο «που είναι μοναδικό στη διεθνή βιβλιογραφία (όπως έγραψε στο κυριακάτικο *BHMA* ο ιστορικός και δημοσιογράφος Νίκος Μπανουκάκης, που δεν μας έχει συνηθίσει σε μεγάλα λόγια). Και θέλω πρώτα να απευθυνθώ στους δύο συγγραφείς και να τους αφιερώσω τις 5 λέξεις, τις γραμμένες σε μία αρχαία επιγραφή, που αποδίδει με ακρίβεια τα αισθήματά μου. Αγαπητέ Γιώργο, αγαπητέ Αχιλλέα:

*εὐπλοιά σοι εὐτυχής,
Διόσκοροι Σμυρναῖοι.*

[Η επιγραφή βρέθηκε στη Μεσσηνία (IG V,1 1550)]

Κάνατε, λοιπόν, ένα ευτυχισμένο ταξίδι. «Εὐπλοια εὐτυχής». Ένα ταξίδι επιστροφής, καθώς είσαστε και οι δύο Σμυρναῖοι. Ο Αχιλλέας από την ίδια τη Σμύρνη. Ο Γιώργος από την Κάτω Παναγιά (το σημερινό Çiftlik) της Ερυθραίας, δυο βήματα από τη Σμύρνη (ή, για να ακριβολογούμε: μια μέρα με τ' άλογο, τον καιρό των παλπούδων).

Το «Διόσκοροι» της επιγραφής, σημαίνει (βέβαια «δίδυμοι») αλλά στην ουσία «αχώριστοι». Κι είναι φανερό ότι διανύσατε μαζί –σε αγαθή συνεργασία– χιλιάδες μίλια για να επιστρέψετε στην Πατρίδα και να αποκαταστήσετε μία θαλάσσια πρόσοψη που δεν υπάρχει πια. Μαζί αντιμετωπίσατε τις αμέτρητες δυσκολίες. Τις αμέτρητες χαρές. Τα πάμπολλα αδιέξοδα. Τα χίλια δυο προβλήματα. Τα αγωνιώδη ερωτηματικά κι όλα τα διασκεδαστικά ζητήματα, που προκύπτουν από αυτή την ευγενή περιπέτεια που ονομάζεται «ιστορική έρευνα». Μοιραστήκατε τις διακυμάνσεις της ερευνητικής περιπέτειας, τα χίλια μύρια κύματα, τον τρόπο, τον ενθουσιασμό και την απελπισία, τις εμμονές και τις αναστολές, την αφοσίωση στην επιστημονική τεκμηρίωση και την ακριβολογία, το ξετίναγμα πασών των πιθανών και απίθανων πηγών.

Μετρήσατε το μπόι σας, ανιχνεύσατε τα προσωπικά σας όρια, καταπολεμήσατε τους εγωισμούς, αποδεχτήκατε την ευεργετική λειτουργία των συμβιβασμών και διευρύνσατε το πεδίο της συνεργασίας, για να αναμετρηθείτε από κοινού με τα πολλά φαντάσματα.

Το αποτέλεσμα αυτής της ευτυχούς και πλούσιας σε βιώματα συνεργασίας, το εμπιστευτήκατε στους Καπόν, τη Ραχήλ και τον Μωυσή, κι έτσι γευτήκατε τις χαρές και τις αγωνίες της εκδοτικής διαδικασίας. Η επιλογή σας ήταν η καλύτερη. Το έμπειρο εκδοτικό ζεύγος (κι αγαπημένο συζυγικό ζεύγος, πρέπει να το

τονίσουμε κι αυτό) όχι μόνο σάς εμπιστεύτηκε, αλλά υιοθέτησε με ενθουσιασμό το βαρύτιμο έργο δύο πρωτοεμφανιζόμενων ερευνητών, που παρουσιάστηκαν από το πουθενά, κομίζοντας προς έκδοση το υπέρτατο εθνικό σύμβολο: την Προκυμαία, όπου άφησε την τελευταία του πνοή ο Ελληνισμός της Ανατολής, στην οποία εσείς δώσατε σάρκα και οστά.

Οι Καπόν έβαλαν όλη τη γνώση, το μεράκι και την τέχνη τους. «Ερευνητικό, συγγραφικό και εκδοτικό άθλο» χαρακτηρίζει ο Μπακουνάκης το δίτομο βιβλίο των 722 σελίδων. Αυτές οι τρεις φάσεις του άθλου είναι προϊόν μιας αξιοθαύμαστης συνεργασίας –γεγονός που καταγράφεται σπάνια στα ελληνικά πράγματα– για αυτό επιμένω τόσο.

Παίρνοντας στα χέρια σου το κουτί (που προστατεύει τους δυο τόμους και –γεμάτο– ζυγίζει 4 κιλά!), φουντώνει η ταραχή, που σου δημιουργούν τα 6 γράμματα της λέξης ΣΜΥΡΝΗ. Σε αυτά τα δύο φωνήεντα και τα τέσσερα σύμφωνα περικλείονται οι τριάντα αιώνες της ελληνικής ζωής στην Ανατολή.

Μόλις 7 χιλιόμετρα από την Προκυμαία, οι ανασκαφές έφεραν στο φως τον πρώτο ελληνικό οικισμό. Μια εγκατάσταση που χρονολογείται στα 1050-1000 π.Χ. Δεν θα επεκταθώ. Όλοι καταλαβαίνουμε.

Βγάζοντας με λαχτάρα τα δύο βιβλία από το κουτί, τα αισθήματα είναι ανάμεικτα. Νιώθεις βαθιά συγκίνηση και συνάμα σε διαπερνά ένα σύγκρου.

Ανιχνεύοντας ένα σύμβολο προόδου και μεγαλείου...

Πώς θα προσεγγίσω αυτό το πόνημα;

Το ξεφυλλίζεις. Στέκεσαι εδώ κι εκεί. Πρώτα στο εικονογραφικό υλικό: 620 εικόνες, ανέκδοτες οι περισσότερες, όλες σχολιασμένες, και 104 πρωτότυπα σχέδια. Διαβάζεις λεζάντες. Χαζεύεις φορτωμένες μαούνες, φορτωμένες καμήλες κι άλλες μαούνες, κι άλλες καμήλες. Παναγιά μου! Τα μπερικέτια της Ανατολής!

Παρατηρείς καλοντυμένους κυρίους, που βαστούν λευκές ομπρέλες και περπατούν δίπλα σε βρακοφόρους αγρότες και νησιώτες. Μετράς τις πτυχές της κάθε βράκας, μήπως βοηθηθείς από τις ενδυματολογικές διαφορές ώστε να εντοπίσεις τους τόπους καταγωγής. Απολαμβάνεις τα μενού των καφεζυθεστιατορίων (που προσφέρουν μαύρες και ξανθές μπύρες, ουγγρικά, γαλλικά και ισπανικά κρασιά, ενώ σερβίρουν ζεστά και κρύα φαγητά «εις πάσαν ώραν ημέρας και νυκτός»).

Θαυμάζεις τα μέγαρα, τα προξενεία, τις τράπεζες, τα ναυτιλιακά γραφεία, τα αρχοντόσπιτα, τις εξτραβαγκάντζες της εξευρωπαϊσμένης Σμύρνης.

Διασκεδάζεις με τα ιππήλατα τραμ και με τις διαφημίσεις των υπερπολυτελών και των φτηνών ξενοδοχείων. Μυρίζεις τα μύδια, που ψήνουν οι πλανόδιοι, και κλείνεις τη μύτη σου, καθώς καταφθάνει το караβάνι και βρωμοκοπάει το σύμπαν. Αναγνωρίζεις θρυλικά οικογενειακά ονόματα (που έγραψαν ιστορία σε όλους τους τομείς του δημόσιου βίου) και φορτίζεσαι με τις εικόνες της πυρπό-

λησης. Αυτές κατέστησαν την Προκυμαία σύμβολο της μεγαλύτερης εθνικής τραγωδίας.

Δεν μπορείς να αντισταθείς στην έλξη του ξεφυλλίσματος. Οι πειρασμοί είναι πάρα πολλοί. Ναι, «η Σμύρνη είναι εδώ», όπως έγραψε και ο Μπακουνάκης.

Αλλά ποια Σμύρνη;

Μόνον η Προκυμαία! Οι Διόσκουροι περιορίστηκαν αυστηρά σε αυτό το εντυπωσιακό τεχνολογικό και τολμηρό επενδυτικό έργο, που άλλαξε τη φυσιογνωμία της Σμύρνης, δηλαδή την όψη και τη ζωή της, και την ανύψωσε γεωπολιτικά, καθιστώντας την τη μεγαλύτερη λιμανούπολη της Ανατολικής Μεσογείου εκείνης της εποχής.

Αυτό το *σύμβολο προόδου και μεγαλείου* είναι μία επιχωμάτωση –ένα μπάζωμα. Το φάρδος του όλο κι όλο είναι 50 μέτρα. Από αυτά, τα 30-32 μέτρα καταλαμβάνονται από τα νέα οικοδομήματα, που έβλεπαν τον Σμυρναϊκό κόλπο. Και τα 18 που υπολείπονται, ανάμεσα στις προσόψεις και τη θάλασσα, ήταν ο δημόσιος και ακάλυπτος χώρος της Προκυμαίας. Το μήκος της φτάνει τα 3.350 μέτρα. Σε αυτή την επιχωμάτωση, το έργο που ολοκληρώθηκε το 1875 –ύστερα από πολλές διαμαρτυρίες και αντιξοότητες–, εξελίχθηκαν όλα. Και εξελίχθηκαν μέσα σε 47 χρόνια: από το 1875 μέχρι το καλοκαίρι της Καταστροφής.

Ξεφυλλίζοντας, λοιπόν, τους δύο τόμους, αντιλαμβάνεσαι ότι το θέμα (όπως το δηλώνει, εξάλλου, ο τίτλος του βιβλίου), είναι αυστηρά περιορισμένο στον χώρο και τον χρόνο. Είναι ζήτημα αν υπάρχουν 3-4 φωτογραφίες από θέσεις εκτός της Προκυμαίας, ενώ και οι ελάχιστες αναφορές στις σμυρναϊκές συνοικίες γίνονται μόνο σε άμεση σχέση με την Προκυμαία (όπως συμβαίνει με την οικογένεια Σεφεριάδη, που –ευτυχώς, σκέψου ένα βιβλίο για τη Σμύρνη χωρίς την οικογένεια του Σεφέρη– κατείχε οικόπεδα στην Προκυμαία, αλλά το σπίτι τους βρισκόταν στα ενδότερα).

Συνεχίζοντας το ξεφύλλισμα και ξεπερνώντας την περιέργεια, την έκπληξη, τον ενθουσιασμό και την συγκίνηση, καταλαβαίνεις ότι αυτή η περίφημη Προκυμαία παρουσιάζεται εδώ ως ένα ενιαίο αρχιτεκτονικό, τοπογραφικό και ιστορικό σύνολο, αλλά, όπως λένε οι συγγραφείς στην εισαγωγή τους, αυτό το σύνολο ήταν χωρισμένο σε μεγάλες ενότητες που διαφέρουν αρκετά μεταξύ τους. Είναι «Το οικιστικό τμήμα, το κοσμικό, το εμπορικό και το διοικητικό». Τα δύο πρώτα (οικιστικό και κοσμικό) καταλαμβάνουν τον πρώτο τόμο, ενώ το εμπορικό και το διοικητικό τον δεύτερο.

Δεν θα σας διαβάσω το εισαγωγικό κείμενο, στο οποίο αναλύεται το σκεπτικό της έρευνας, η οργάνωση του υλικού και η παρουσίασή του. Αλλά σε αυτές τις 5 σελίδες εξηγούνται τα πάντα με θαυμαστή σαφήνεια και καθαρότητα, ούτως ώστε ο αναγνώστης να εξοικειωθεί με τη λογική που διέπει το έργο.

Τέτοιας ποιότητας, απλότητας και χρησιμότητας βοήθημα δεν έχω ξαναδεί στη ζωή μου.

Είναι και αυτή μία από τις αρετές των δύο θετικών επιστημόνων. Αυτοί αφιέρωσαν χρόνια. Πάσχισαν, έσπασαν τα μούτρα τους, επικοινωνήσαν με δεκάδες αρχεία, συλλόγους, συλλέκτες και βιβλιοθήκες. Μίλησαν με εκατοντάδες ανθρώπους. Μελέτησαν χάρτες και ασφαλιστήρια, εμπορικά κατάστιχα και εφημερίδες, θεατρικά προγράμματα και επιστολικά δελτάρια. Αναζήτησαν τις διαδρομές των οικογενειών στη Βιέννη, το Λονδίνο, την Αλεξάνδρεια, τη Νέα Υόρκη, τη Μάλτα. Ήταν ταγμένοι στην υπόθεση της εξαντλητικής έρευνας. Αλλά, ταυτόχρονα, οργάνωναν τη δομή του έργου τους. Κι όταν έφτασε η ώρα της έκδοσης –κι άφησαν με μεγάλο κόπο κάποια θέματα αναπάντητα, με τη βεβαιότητα ότι η έρευνα δεν σταματάει ποτέ–, αντιμετώπισαν με ολοφάνερο σεβασμό τον αναγνώστη.

Αγαπητοί Διόσκουροι Σμυρναίοι, το έργο σας αποπνέει ήθος. Και είναι για όλους μας πρότυπο μεθοδολογίας. Τα πάντα είναι ξεκάθαρα και φιλικά. Με τις ελάχιστες και απλούστατες οδηγίες σας, μπορεί κανείς να παρακολουθήσει όχι μόνο το πλήρες ανάπτυγμα, αλλά και τις εξελικτικές φάσεις και τις περιπέτειες αυτού του τεράστιου έργου υποδομής.

Το ήθος αφορά, βεβαίως, και στον σεβασμό με τον οποίο αντιμετωπίσατε το ίδιο το αντικείμενο. Χρειάζεται μεγάλο θάρρος και εντιμότητα για να αναμετρηθεί κανείς με ένα πολεοδομικό μεγαθήριο, το οποίο, μάλιστα, δεν υπάρχει πια ή έχει αλλοιωθεί σε υπερθετικό βαθμό. Χρειάζεται, όμως, και μεγάλη τόλμη, υπομονή, πάθος και μπόλικη τρέλα για να ανιχνεύσεις μέσα σε αυτά τα 47 χρόνια (1875-1922) τα ιστορικά γεγονότα, τοπικά, περιφερειακά και διεθνή, που είχαν άμεση επίπτωση στις αλληπάλληλες φάσεις των διακοσίων και πλέον κτηρίων της Προκουμαίας: τις οικοδομικές φάσεις, τις ιδιοκτησιακές, τις χρηστικές. Γιατί αυτός ο (λειψός) μισός αιώνας δεν αποτέλεσε μία ενιαία πολιτικά και κοινωνικά εποχή. Κάθε άλλο.

Τόσο για την οθωμανική πραγματικότητα (θυμίζω: Αμπντούλ Χαμίτ Β΄, Νεότουρκοι και Σύνταγμα, Βαλκανικοί πόλεμοι, απώλεια του μεγαλύτερου μέρους των ευρωπαϊκών εδαφών και της Θεσσαλονίκης, χιλιάδες πρόσφυγες από τα πρώην οθωμανικά Βαλκάνια και την Κρήτη, σύνορα με τα νησιά του Αιγαίου, επέκταση του σιδηροδρομικού δικτύου κλπ). Όσο και για την Ελλάδα και τον ελληνισμό (αρκεί να θυμηθούμε τον φονικό σεισμό που κατέστρεψε τη Χίο το 1881, τον πόλεμο του 1897, την Κρητική Επανάσταση, αλλά και τον διπλασιασμό της ελληνικής επικράτειας μεταξύ 1881 και 1913).

Ανατροπές και ανακατατάξεις και για τα ευρωπαϊκά και τα διεθνή πράγματα, που επηρεάζουν άμεσα ή έμμεσα τη σμυρναϊκή ζωή. Η Μπελ Επόκ τελειώνει

πριν αρχίσει ο Μεγάλος Πόλεμος. Η Γερμανία του Κάιζερ σφιχταγκαλιάζει τον σουλτάνο, ενώ υποχωρεί ως έναν βαθμό η γαλλική επενδυτική κυριαρχία στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Φουντώνουν οι εθνικισμοί. Αυξάνονται οι κατάσκοποι. Χάνονται οι περιηγητές και, μαζί τους, ένα μεγάλο κομμάτι της τριτογενούς οικονομίας. Και αρχίζει ο Μεγάλος Πόλεμος (1914-1918), που θα καταλήξει, για την περιοχή της Σμύρνης, στην τριετή περίοδο της Ελληνικής Διοίκησης (1919-1922) και στην Καταστροφή.

Όλα αυτά έχουν άμεση επίπτωση στον ζωντανό οργανισμό, που ονομάζεται Προκυμαία.

Οι Διόσκουροι τα ανιχνεύουν βήμα προς βήμα, πέτρα την πέτρα, οικογένεια την οικογένεια, όπως τα παρακολουθούσαν τότε και οι οικονομικοί παράγοντες: οι επιχειρηματίες, οι τραπεζίτες, οι μαγαζάτορες, οι έμποροι, οι ασφαλιστικές εταιρείες. Τους παρακολουθούν και αυτούς οι Διόσκουροι. Με μια μεγάλη διαφορά: ότι οι δικοί μας, ο Αχιλλέας και ο Γιώργος, προσπαθούν να βιώσουν τις εμπειρίες των ανθρώπων μέσα στα κτήρια, πίσω από τις τζαμαρίες των γραφείων και τις βαριές κουρτίνες των σπιτιών. Με σεβασμό, με κατανόηση, με συγκίνηση (τολμώ να πω, με αγάπη), αλλά κυρίως: με επιστημονική συνείδηση.

Πρέπει να ελέγξουν τους οικογενειακούς μύθους. Να απορρίψουν εδραιωμένες απόψεις, ανέκδοτα, παραπονημένες μνήμες, θρύλους και θέσφατα. Να συγκρίνουν στοιχεία κάθε είδους. Να εξιχνιάσουν σκάνδαλα πάσης φύσεως. Να ερμηνεύσουν συμπεριφορές. Να εξηγήσουν χρεοκοπίες, αγοραπωλησίες, αλλαγές χρήσης, επεκτάσεις κτηρίων, γάμους και κάθε άλλου είδους συνεταιρισμούς.

Πρέπει να φορέσουν το καπέλο του τραμβαγέρη και του μπανκέρη, του ξενοδόχου και του μαουνιέρη. Να μπουν στη θέση του βαθύπλουτου σταφιδέμπορα, του δραστήριου λιμενάρχη, αλλά και του λιμενεργάτη, του νταή, του θιασάρχη, του σταθμάρχη, της νεαρής και πλούσιας χήρας με τα 12 παιδιά (9 κορίτσια και 3 αγόρια). Να ακολουθήσουν τη μικρή Στάσα Αλτίνογλου (την αγαπημένη κι αλησμόνητη κυρία Στάσα Ισηγόνη) να πηγαίνει με τον καθηγητή πατέρα της στη Μπόρσα και να παρακολουθεί κατάπληκτη τις εντάσεις στο χρηματιστήριο, όπου «έτρεχαν οι λίρες».

Πρέπει να συμμεριστούν την αγωνία του αξιολάτρευτου κυρίου Καρπούζα. Τον είχαμε πρωτογνωρίσει από τον γκρινιάρη περιηγητή Gaston Deshamps, ο οποίος πήγε στο ξενοδοχείο του Καρπούζα στην Έφεσο το 1888. Αντί να χαρεί που βρήκε κάπου να κοιμηθεί, αυτό το άκρως απαιτητικό στραβόξυλο, αποκαλεί «πανδοχείο» το κατάλυμα του ευτραφούς Καρπούζα και μιλάει για τα ζώφια, που λυμαίνονταν τα κρεβάτια. Γελάσαμε κι εμείς με την καρικατούρα του ξενοδόχου, διαβάζοντας τον Γάλλο περιηγητή (στη σειρά των εκδόσεων Τροχαλία).

Ο Αχιλλέας κι ο Γιώργος ξετρύπωσαν τον Καρπούζα κι αποκατέστησαν τη φήμη του, γιατί τον βρήκαν στα καλύτερά του: είχε αναλάβει το 1905 τη διεύθυνση του Grand Hotel Huch, ξενοδοχείο μυθικής πολυτέλειας, που ανήκε σε εξέ-

χουσα οικογένεια της γερμανικής κοινότητας Σμύρνης. Ο διευθυντής άφησε εποχή με τους τρόπους και την παροιμιώδη φιλοξενία του. Ήξερε και την παραμικρή λεπτομέρεια για τις συνήθειες και τις προτιμήσεις των εκλεκτών πελατών και προέβλεπε τις επιθυμίες τους. Η κρεμ ντε λα κρεμ αισθανόταν σαν στο σπίτι της.

Αλλά ο τουρισμός είναι μία από τις βιομηχανίες που επηρεάζονται άμεσα και ταχύτατα από τις πολιτικές εξελίξεις. Έναν χρόνο πριν ξεσπάσει ο Μεγάλος Πόλεμος, το Χουκ εγκαταλείφθηκε. Ο γερο-Καρπούζας, σκιά του παλιού του εαυτού, ζούσε μοναχός στο κατασκότεινο ξενοδοχείο. Τριγυρνούσε μεθυσμένος στα βουβά δωμάτια και παραμιλούσε, απευθυνόμενος σε ανύπαρκτους πελάτες. Τυχερός, που δεν έζησε την Καταστροφή.

Όλα αυτά τα θαυμαστά και τα ανθρώπινα, τα ταπεινά και τα μεγάλα, τα καταγράφουν, τα διασταυρώνουν, τα τεκμηριώνουν και τα οργανώνουν οι δύο ερευνητές, για να τιθασεύσουν το απέραντο υλικό και να τοποθετήσουν το κάθε τι με ευταξία στη θέση του. Έτσι, και με την πολύτιμη βοήθεια της ψηφιακής τεχνολογίας, ο Γιώργος Πουλημένος κατασκευάζει με απίστευτη ακρίβεια το υπό κλίμακα ανάπτυγμα της Προκουμαίας.

Η μεγάλη γοητεία και η μεγάλη δυσκολία μιας τέτοιας λιμανούπολης, στο πλαίσιο, μάλιστα, μιας πολυεθνικής και πολυθρησκευτικής αυτοκρατορίας, είναι η ανάμειξη κοινωνικών και εθνοθρησκευτικών ομάδων, οθωμανών και ξένων υπηκόων. Η μαούνα που φορτώνει μπροστά στο Ξενοδοχείο «Ομόνοια», όπου υπάρχουν καφενεία όλων των κατηγοριών στο ισόγειο και γραφεία στον πρώτο όροφο –ακόμα και το χρηματιστηριακό γραφείο ενός πλούσιου Αρμένη, ο οποίος ήταν και ο ιδιοκτήτης του κτίσματος. Τα προξενικά μέγαλα στη σειρά, κι ανάμεσα τα θέατρα, τα λαϊκά κέντρα και τα καφέ-αμάν, οι αριστοκρατικές λέσχες, οι Λεβαντίνοι και οι Ελλαδίτες, οι Τσιριγώτες εφοπλιστές, οι Χιώτες και οι Βρετανοί, οι Γάλλοι και οι Αγραφιώτες, οι Εβραίοι Ασκενάζι, οι Σεφαραδίτες και οι Μαράνοι. Τα χάνια. Οι αποθήκες οι ξέχειλες με τα περιζήτητα σύκα, την χρυσή σταφίδα και τη γλυκόριζα, δίπλα στις τράπεζες, τα δικηγορικά και τα ναυτιλιακά γραφεία. Οι καροτσέρηδες και οι κοντραμπαντιέρηδες, οι θεατρίνες, οι σαντέζες και οι θρυλικές ντίβες. Τα κοριτσάκια του Ιταλικού Παρθεναγωγείου «Λα Σοντράλ» και οι Ευαγγελιστές ιεραπόστολοι. Οι εθνικοί ευεργέτες, που επιχορηγούν τα μεγάλα ελληνικά εκπαιδευτήρια, και οι πιο παλαιές ελληνικές οικογένειες της οθωμανικής Σμύρνης: η οικογένεια Ομήρου (που εμφανίζεται το 1623), οι Μαλκότσηδες (που τους πρωτοσυναντούμε το 1669), οι Αμηράδες (το 1693). Φυσιογνωμίες διεθνούς κύρους. Η εμβέλειά τους έφτανε έως τις βασιλικές αυλές της Αυστροουγγαρίας και της Βρετανίας.

Θα ήθελα να σταθώ σε ένα ακόμα θέμα και να πω ότι η *Προκυμαία* (εννοώ: η μελέτη του δίτομου έργου) με βοήθησε να λύσω και μια μεγάλη απορία. Χρόνια προσπαθούσα να καταλάβω με ποιον τρόπο επέδρασε το βιωμένο περιβάλλον στον ψυχισμό των Ελλαδιτών (που συνέρρεαν κατά χιλιάδες στη λιμανούπολη). Εδώ, λοιπόν, τους βλέπεις να εγκαταλείπουν τον επαρχιωτισμό και τις μισαλλοδοξίες τους. Να εμπνέονται από το πνεύμα της άμιλλας. Να αποδέχονται τον κοσμοπολιτισμό και, μέσα σε μικρό διάστημα, να γίνονται ένα με τον οικουμενικό ελληνισμό. Όπως συνέβαινε στη διάρκεια της Ελληνιστικής εποχής, όταν και πάλι δεκάδες χιλιάδες Ελλαδίτες πήγαιναν στα πλούσια ελληνιστικά βασίλεια της Ανατολής, τον μεγάλο οικουμενικό κόσμο που θεμελίωσε ο Μεγαλέξανδρος. Ανάλογη ήταν η δυναμική της σμυρναϊκής Προκυμαίας. Αυτό το εκτεταμένο θαλάσσιο μέτωπο, που υπήρξε ο πνεύμονας της εξευρωπαϊσμένης Σμύρνης, η καρδιά του ασιατικού ελληνισμού, το κέντρο του Λεβάντε, το κατεξοχήν σύμβολο της Καταστροφής.

Οι Διόσκουροι την ανασύστησαν. Δίχως προκαταλήψεις και φαντασιώσεις. Με πάθος, αφοσίωση, ανοιχτό μυαλό και ανοιχτά μάτια.

Αγαπητοί συγγραφείς και εκδότες,

Τεκμηριώνοντας με άρτιο τρόπο την Προκυμαία της Σμύρνης, καταστήσατε συγκεκριμένο και απτό έναν φαντασιακό τόπο εξαιρετικής φόρτισης.

Τώρα πια, έχουμε μπροστά μας το πλήρες ανάπτυγμα εκείνου του καθαφικού στίχου, που δονούσε την ψυχή μας, δίχως να πολυκαταλαβαίνουμε το αντίκρισμα των λόγων του:

*... Μα μες στην σκέψη του την μελετούσε πάντα
Σαν κάτι ιερό που προσκυνώντας το πλησιάζεις,
σαν οπτασία τόπου ωραίου, σαν όραμα
ελληνικών πόλεων και λιμένων.*

[Κ. Καβάφης, «Δημητρίου Σωτήρος, 162-150 π.Χ.»]

Με αυτό το πόνημα, ο ιδεατός τόπος που ξαναχτίσατε, δεν κινδυνεύει πια ούτε από σεισμό, ούτε από φωτιά, ούτε από αναπτυξιακά έργα, ούτε από πόλεμο. Η Προκυμαία βρίσκεται ολοζώντανη εδώ. Αναπνέει, μιλάει, χορεύει, σπαρταράει. Και δεν φοβάται τίποτα.

Το μυαλό και η καρδιά μου είναι γεμάτα ευγνωμοσύνη. Κι είναι τιμή μου, που βρίσκομαι απόψε εδώ. Σας ευχαριστώ

Μαριάννα Κορομηλά